

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΩΣ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Υπό τοῦ κ. ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΑ

Καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν

Σκοπός μου εἶναι νὰ ἐπισημάνω καὶ νὰ ἀναλύσω συνοπτικά ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα, πού θέτει στὸ Κράτος, στὶς παραγωγικὲς τάξεις καὶ στὸν πνευματικὸ μας κόσμο ἢ προσπάθεια πρὸς βιομηχανικὴν ἀνάπτυξη, προσπάθεια πού εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ καταβάλλῃ ἡ Χώρα γιὰ νὰ σταθῇ μέσα στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, γιὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ μας ἐπίπεδο, γιὰ νὰ ἐπιβιώσῃ: τὴν παιδεία ὡς ὑποδομὴ τῆς βιομηχανίας.

Οἱ σκέψεις, πού ἀκολουθοῦν, δὲν ἔχουν βέβαια κανένα χαρακτήρα πρωτοτυπίας. Πολλοί, ἴσως ἀρμοδιότεροι, ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ἐπισημάνει καὶ ἀρχίσει νὰ μελετοῦν τὸ θέμα κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, μαζὺ μὲ ἄλλα προβλήματα, πού ἀναφέρονται εἴτε μόνον στὴν παιδεία, εἴτε μόνον στὴν βιομηχανία, εἴτε στὴν οἰκονομία μας ὀλόκληρη, καὶ ἔχουν προτείνει λύσεις. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα εἶναι θεμελιῶδες καί, ὡς τώρα τουλάχιστον, ἡ δὲν ἔχει ἀντιμετωπισθῆ συνολικὰ ἢ οἱ λύσεις πού δόθηκαν, δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ καλύψουν ποσοτικὰ ἢ καὶ ποιοτικὰ τὶς ἀνάγκες· οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς δικαιολογοῦν καὶ καθιστοῦν χρήσιμη τὴν ἐπανάληψη, πού προσπαθεῖ νὰ ἰδῇ τὸ θέμα ὅσο γίνεται γενικώτερα.

* * *

Εἶναι ἴσως περιττὸ γιὰ πολλοὺς νὰ τονισθῇ ὅτι τὴν ὑποδομὴ τῆς βιομηχανίας δὲν ἀποτελοῦν μόνον οἱ διαθέσιμοι φυσικοὶ πόροι, τὰ βασικὰ τεχνικὰ ἔργα (συγκοινωνιακὰ—ἐνεργειακὰ), τὸ ἐλαστικὸ πιστωτικὸ σύστημα καὶ ἡ εὐρεία κεφαλαιαγορά, ἡ ὀρθὴ κρατικὴ πολιτικὴ, οἱ κατάλληλοι φιλελεύθεροι θεσμοί, οἱ ἀπλοποιημένες διαδικασίες καὶ ἡ ξένη συνεργασία καὶ βοήθεια στὸ τεχνικὸ καὶ στὸ ἐπιχειρηματικὸ ἐπίπεδο. Ὑποδομὴ—στήριγμα τῆς βιομηχανίας καὶ μάλιστα κεντρικὸ, εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος· ὁ ἄνθρωπος χρηματοδότης, παραγωγός, ἔμπορος, καταναλωτής, καλύπτει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν κλασσικὸ συντελεστὴ τῆς παραγωγῆς, τὴν «ἐργασία».

Ὁ ἀνθρώπινος συντελεστὴς εἶναι ἀναμφισβήτητα ὁ σπουδαιότερος, ὁ βασικώτερος γιὰ τὴν βιομηχανία, ἀφοῦ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν προγραμματισμὸ, τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν διοίκηση, σὲ ἔθνικὸ καὶ σὲ ἐπιχειρηματικὸ ἐπίπεδο, καὶ διαποτίζει ὅλο τὸ κύκλωμα παραγωγῆ—διανομῆ—χρηματοδότηση: εἶναι ἀκόμη ὁ συντελεστὴς, πού σπανίζει περισσότερο στὸν τόπο μας σήμερα, ὅπως τὸ διαπιστώνει καθημερινὰ κάθε ὑπεύθυνος πού χρειάζεται γύρω του ἐπιτελεῖς ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ ὡς τὸν ἐπιστήμονα καὶ τὸν ἐπιχειρηματία. Ἀξίζει νὰ θυμηθῆ κανεὶς πῶς ἄρχισε τὴν προσπάθεια του γιὰ τὴν ἴδρυση (1962) τοῦ νέου Πανεπιστημίου τοῦ York ὁ ὑπεύθυνος Chancellor: διάλεξε πρῶτα τὸ

ἐπιτελείο του καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸν βιβλιοθηκάριό του· καὶ ἀμέσως ἄρχισε νὰ ὀ γανῶνῃ τὴν βιβλιοθήκη, πρὶν κὰν πάρῃ ὀριστικὴν ἀπόφαση γιὰ τὶς ἐπισημονικὲς περιοχὲς πού θὰ καλλιεργῆσῃ τὸ νέο Πανεπιστήμιο, πρὶν ἀκόμα ἀρχίσῃ νὰ μελετᾷ τὶς ἐγκαταστάσεις του.

Ἡ προετοιμασία τοῦ ἀνθρώπου, μολονότι πολλὲς προσπάθειες ἔγιναν ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς, δὲν ἔχει ἀκόμα προσεχθῆ καὶ ἀντιμετωπισθῆ μὲ τρόπο συστηματικὸ, πλήρη καὶ προσγειωμένο· ἴσως γιὰ τὸ πρόβλημα προβάλλει λιγώτερο καθαρὸ στὸν πρόχειρο παρατηρητὴ ἀπὸ τὰ ἄλλα· ἢ γιὰ τὸ εἶναι δυσκολώτερο, ἀφοῦ ἡ συστηματικὴ μελέτη, πού ἐπιβάλλει, στηρίζεται ὄχι μόνο στὶς θετικὰς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀνθρώπινες· ἢ γιὰ τὴν λύση του ἀπαιτεῖ μακρόπνοη προσπάθεια, πού μᾶς φοβίζει ἢ πού δὲν παρουσιάζει ἔνδιαφέρον, ἀφοῦ τὸ ἀποτέλεσμά της θὰ ἀργήσῃ.

Ἄς πάρωμε τὸ θέμα κατὰ γράμμα, στὴ στενώτερη μορφή του, δηλαδὴ ἄς ἀγνοήσωμε σημεῖα, πού ἀποτελοῦν μέρος τῆς παιδείας στὴν γενικώτερῃ τῆς ἔννοια, ὅπως ἡ πληροφόρηση, ἡ καθοδήγηση καὶ ἡ τεχνικὴ βοήθεια πρὸς τὶς βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις ἢ ἡ συστηματικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη ὀρισμένων θεμάτων ζωτικῶν γιὰ τὴν βιομηχανία καὶ τὴν ἀνάπτυξή της.

Μὲ τὴν στενώτερη, ἀλλὰ καθαρώτερη, αὐτὴ μορφή, τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ ἀναλυθῆ στὰ ἑξῆς δύο :

α) Πῶς θὰ διαμορφωθῆ κοινὴ γνώμη εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη,

β) πῶς θὰ βελτιωθῆ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο ὄλων, ὅσοι ἐργάζονται στὴν βιομηχανία.

* * *

Τὸ πρῶτο πρόβλημα ἔχει βέβαια τὸ μεγαλύτερο πλάτος, δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν παραγωγή ἢ τὰ ἄλλα στάδια τῆς βιομηχανικῆς διαδικασίας, δὲν ἀναφέρεται μόνον στὴν βιομηχανικὴ ἐπιχείρηση, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρη τὴν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομία καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὴν στὴν κοινωνία, ὅπου θὰ ζήσῃ ἢ ἐπιχειρήσῃ.

Εἰδικώτερα: γιὰ νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ σταθῆ ἡ βιομηχανία, χρειάζεται εὐνοϊκὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, χρειάζεται λαϊκὸ στήριγμα· τὸ στήριγμα αὐτὸ θὰ εἶναι τόσο πιὸ εὐρὺ καὶ πιὸ γερό, ὅσο περισσότεροι εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού κατανοοῦν ἄρκετὰ καθαρὰ καὶ σὲ ἄρκετὸ βάθος καὶ πλάτος τὴν ἀνάγκη, τὴν σημασία, τὴν ὀφέλεια, πού ἡ ὕγιης βιομηχανία καὶ οἱ φορεῖς της, οἱ ἐπιχειρηματίες, προσφέρουν στὸ σύνολο· οἱ ἄνθρωποι πού βλέπουν ὡς φυσικὸ καὶ νόμιμο τὸ κίνητρο τοῦ κέρδους μέσα στὴν κοινωνία, ὅπου ζοῦμε, καὶ σὰν κάτι πού ὄχι μόνον συμβιβάζεται, ἀλλὰ καὶ συντελεῖ—ὑπὸ ὀρους βέβαια—στὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας αὐτῆς· οἱ ἄνθρωποι πού ἔχουν ὕπνερκῆσαι τὸ παλαιορωμαντικὸ, ἀντιπαραγωγικὸ καὶ ἀνασταλτικὸ σύμπλεγμα τοῦ μίσους κατὰ κάθε ἐπιτυχημένου συνανθρώπου.

Τὸ στήριγμα θὰ εἶναι τόσο στερεώτερο, ὅσο περισσότεροι εἶναι ἐκεῖνοι πού πιστεύουν ἀληθινὰ ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωση βοηθεῖ ἀποφασιστικὰ τὴν βιομηχανία νὰ ἀναπτυχθῆ ὀρθὰ, αὐξάνει τὴν ἀπόδοσή της, τονώνει τὴν συναγωνιστικότητά της, καὶ δίνει στὶς ἐπιχειρήσεις τὴν ἀντοχὴ νὰ ζήσουν

και στους δύσκολους καιρους των κρίσεων· έτσι και οι δημόσιοι λειτουργοί—όσον το δυνατόν περισσότεροι, λειτουργοί, ακόμα και οι φαινομενικά λιγώτερο σχετικοί προς την βιομηχανία, όπως οι εκπαιδευτικοί ή οι δικαστάι—θα μπορέσουν να συντονισθούν πραγματικά και να κατανοήσουν καλύτερα την βιομηχανία και τα προβλήματά της (με τη σκέψη ότι, αν οι ίδιοι βλέπουν άμεσώτερα την ωφέλεια της εθνικής οικονομίας και γενικώτερα του τόπου, οι επιχειρηματίες κάνουν τα λιγώτερα λάθη, γιατί αυτοί θα ζημιωθούν πρώτοι).

Χρειάζεται τέλος—και ίσως αυτό να άποτελή σήμερα το κεντρικώτερο σημείο του προβλήματος— το μεγάλο πλήθος των επιχειρηματιών να άποκτήση αυτή τη νοοτροπία, δηλαδή τη συνείδηση του βιοτέχνου και του βιομηχάνου, που θα δείξη, ιδίως στις μικρότερες επιχειρήσεις, τον δρόμο προς τεχνικήν ανανέωση και την άνγκη συνεργασίας μεταξύ των εις όσον το δυνατόν περισσότερους τομείς (προμήθειες, έρευνα, τεχνικές μέθοδοι, διάθεση κλπ., κλπ.) και, ακόμα, θα όδηγήση σε σύμφωνα παραγωγικότητα με τους εργατες, όπως τα παραδείγματα, που έχουμε εδώ και χρόνια από τις δυτικές χώρες.

Μιά τέτοια ψυχολογία, αν αναπτυχθή έστω σιγά - σιγά αλλά σταθερά, θα μπορούσε να βοηθήση να δημιουργηθή και στον τόπο μας το τόσο άπαραίτητο κλίμα συστηματικής, διαρκούς και όσο γίνεται στενής συνεργασίας ανάμεσα στους πνευματικούς και έπιστημονικούς μας κύκλους, στον πολιτικό μας κόσμο, στις κρατικές ύπηρεσίες, στους επιχειρηματίες και στους εργατες.

Έπειτα (το ξεχνούν συχνά αυτό ακόμα κι εκείνοι, που πρώτοι θα είχαν συμφέρον να το θυμούνται), μια κοινωνία κατατοπισμένη, φωτισμένη και στα οικονομικά θέματα, άποτελεί το κυριώτερο στήριγμα μιας τάξεως πραγματων σε μια δημοκρατία· άποτελεί στερεή έγγυηση συνεχείας στην προσπάθεια της αναπτύξεως και τείχος—φόβητρο για τα μέλη της, που τείνουν να παραβούν τους κανόνες του παιγνιδιού, ή που πιστεύουν (μια πίστη που δυστυχώς συχνά δικαιώνεται, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα) ότι όποιος φωνάζει περισσότερο, έχει και το περισσότερο δίκιο.

Για να δημιουργηθή τέτοια κοινή γνώμη, τέτοια κοινή συνείδηση, χρειάζεται βέβαια μακρόπνοη μορφωτική προσπάθεια, καθώς και το «έκ των άνω» παράδειγμα, που θα δημιουργήση κάποιο κλίμα έμπιστοσύνης· τα πράγματα είναι πιο δύσκολα στον τόπο μας, που πέρασε στα τελευταία χρόνια από πολλές άνωμαλίες, πολιτικές και πνευματικές, από πολλές άπογοητεύσεις στις έλπίδες του· άλλο σημαντικό έμπόδιο συνιστά το γεγονός ότι όλο το εκπαιδευτικό μας σύστημα το έχει σφραγίσει βαθεία, με τις καλές και τις κακές του συνέπειες, ένας άκρατος—και συχνά άλλωστε παρεξηγημένος—ουμάνισμός.

Βέβαια, ή σωστή γραμμή θα πρέπει να χαραχθή και ή προσπάθεια να άρχιση από το σχολείο: έτσι το παιδι θα ποτισθή με τις βασικές οικονομικές και τεχνικές έννοιες και ειδικώτερα με εκείνες που άφορούν την βιομηχανία· έτσι ο αύριανός άνθρωπος θα μπορεί άνετώτερα να τοποθετήση τον έαυτόν

του στερεά μέσα στον σύγχρονο κόσμο και να προχωρήσει με γερά βήματα προς πνευματικώτερος αγώνες.

Έν τῷ μεταξύ, όμως, πολλά μπορούν να γίνουν και από το Κράτος και από τους επιχειρηματίες και από τα ιδρύματα με τα σημερινά τεχνικά μέσα. Ότι είναι δυνατόν σε λίγα —σχετικῶς— χρόνια να προσεγγίσουμε αρκετά τέτοιους στόχους, ή τουλάχιστον να ξεκαθαρίσουν στον τόπο μας μερικά βασικά πράγματα, δείχνει καθαρά ένα παράδειγμα, που μου είναι πλησιέστερα: ή έμπειρία του Έλληνικού Κέντρου Παραγωγικότητας στα δέκα χρόνια τῆς ζωῆς του· σιγά - σιγά τὸ ενδιαφέρον για τις εκδόσεις του, τις εκλαϊκευτικές και τις επιστημονικώτερες (5 περιοδικές και περί τὰ 100 χωριστά βιβλία ή τεύχη, σὲ 1,5 εκατομ. αντίτυπα περίπου), για τὰ βοηθήματά του, για τὴν βιβλιοθήκη του (5.000 τόμοι περίπου), για τὰ σεμινάρια του, για τις πληροφορίες και γενικώτερα τὴν τεχνική και οργανωτική βοήθεια που μπορεί να δώσει, αὐξάνεται με ὀλοένα ταχύτερο ρυθμό· σιγά - σιγά, ἀλλὰ καθαρά, φαίνεται τὸ κλίμα να δημιουργῆται και να βελτιώνεται.

* * *

Έξετάζοντας τὸ δεύτερο πρόβλημα, θὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη κοινότυπη διαπίστωση: είναι βέβαιο —χωρίς να είναι εὐκόλο να διατυπωθῆ με ἀριθμούς— ὅτι για να βελτιωθῆ, να αὐξηθῆ και να ἀποκτήσει μικρότερο κόστος ή βιομηχανική μας παραγωγή και για να μπορέσουν τὰ προϊόντα τῆς να διατεθοῦν κατὰ ὀλοένα μεγαλύτερες ποσότητες στις ἐσωτερικές και ἰδίως τις ἐξωτερικές ἀγορές, χρειάζεται να ὑψωθῆ τὸ μορφωτικό ἐπίπεδο τῶν ἀνθρώπων που ἐργάζονται στην βιομηχανία μας, ἀπὸ τὸν ἐργοδότη και τὸν διευθυντή ὡς τὸν τελευταῖο ἐργάτη.

Τὸ πρόβλημα ἐδῶ, μπορεί να ἀναλυθῆ σε δύο:

- Ένα συμπτωματικό, που ἀφορᾷ τὴν βελτίωση τῆς σημερινῆς καταστάσεως με ἐπιμόρφωση τῶν ἤδη ἐργαζομένων, και
- Ένα συνεχές: τὴν κατάρτιση τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ, που θὰ ἰκανοποιῆ συνεχῶς τις τρέχουσες ἀνάγκες τῆς βιομηχανίας.

Πρέπει λοιπὸν ή προσπάθεια να στραφῆ και πρὸς τὰ δύο μέτωπα: τὴν κανονική ἐγκύκλιο μόρφωση και τὴν ἐπιμόρφωση.

Για τὴ ἐπιμόρφωση τοῦ προσωπικοῦ, που ὑπηρετεῖ τώρα στην βιομηχανία, είναι γνωστή ή ἐργασία που γίνεται στο Έλληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ὡς τώρα περίπου 150 σεμινάρια στην Ἀθήνα και στις ἐπαρχίες για 8.000 στελέχη ἐπιχειρήσεων και ὀργανισμῶν και ἄλλα 200 σεμινάρια για 8.500 ἐργατικά στελέχη)· παράλληλα στο Ἰνστιτούτο Ἐπιμορφώσεως εἰς τὴν Διοικητικήν τῶν Ἐπιχειρήσεων τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν και Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, που λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1961, ἔχουν φοιτήσῃ ὡς τώρα περί τὰ 300 στελέχη και ή Ἐταιρεία Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων —που ἰδρύθηκε με τὴν συμβολή τοῦ ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.— ὠργάνωσε 19 σεμινάρια για 600 περίπου διευθυντὰς και στελέχη ἐπιχειρήσεων. Ἀκόμα θὰ πρέπει να σημειωθῆ ὅτι μερικές ἐπιχειρήσεις —και ὄχι πάντα οἱ μεγαλύτερες— ἄρχισαν να ἐφαρμό-

ζουν, με την βοήθεια του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., ή και μόνες τους έπιμορφωτικά προγράμματα.

Το πρόβλημα αυτό της έπιμορφώσεως του σημερινού προσωπικού της βιομηχανίας με ταχύ ρυθμό, τὸ μελέτησε τὸν τελευταῖο καιρὸ —καθὼς ἔχει ἀνακοινωθῆ καὶ στὸν Τύπο— μιὰ ἐπιτροπή, πού κατήρτισε τὸ Ὑπουργεῖο Βιομηχανίας. Ἡ ἐπιτροπή ἄφησε κατὰ μέρος τὴν βασικὴ ἑκπαίδευση τεχνιτῶν, πού δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ταχύρρυθμη καὶ πού γίνεται ἀπὸ τὶς τεχνικὲς - ἐπαγγελματικὲς σχολὲς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ ἀπὸ τὶς σχολὲς μαθητείας τοῦ Ὑπουργείου Ἔργασίας· ἀσχολήθηκε μὲ τὶς ὑπόλοιπες κατηγορίες στελεχῶν τῆς βιομηχανίας : εἰδικευμένους ἐργάτες, ἐργοδηγούς, τεχνικὰ στελέχη παραγωγῆς, οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ, καθὼς καὶ διευθύνοντα στελέχη.

Ἡ ἐπιτροπή ὑπολογίζει ὅτι σήμερα ἐργάζονται στὴν βιομηχανία καὶ θὰ χρειασθοῦν ἐπιμόρφωση οἱ ἑξῆς : 3.500 ἐργοδηγοί, 3.000 τεχνικὰ στελέχη παραγωγῆς, 3.000 οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ στελέχη καὶ 1.000 διευθύνοντα στελέχη· ἐκτιμᾷ ἐπίσης ὅτι ἡ βιομηχανία μας θὰ χρειασθῆ γιὰ τὰ προσεχῆ χρόνια 20.000 εἰδικευμένους ἐργάτες ἐτησίως.

Σημειώνονται ἀκόμα τὰ ἑξῆς :

— Ἡ ἐπιμόρφωση (τῶν τεσσάρων αὐτῶν κατηγοριῶν) θὰ πρέπει νὰ καλύψη, ὄχι μόνον τὰ εἰδικὰ κατὰ κλάδον θέματα, ἀλλὰ καὶ θέματα ὀργανωτικὰ καὶ διοικητικὰ,

— τὰ μέσα, πού ὑπάρχουν σήμερα, εἶναι πολὺ περιορισμένα,

— ἡ ἐπιμόρφωση εἶναι ἀνάγκη ὄχι μόνον νὰ γίνῃ ἐφ' ἄπαξ, ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθῆ καὶ σὲ συνεχεῖ ἐνημέρωση καὶ μετεκπαίδευση, πού ἐπιβάλλει ἡ ταχύτης, μὲ τὴν ὁποία ἐξελλίσσονται σήμερα ἡ τεχνικὴ καὶ οἱ μέθοδοι ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως.

Ἐνα τέτοιο πρόγραμμα θὰ ἀπαιτήσῃ ἀρκετὸ χρόνο καὶ χρήμα· ἡ ἐπιτροπή ἐκτιμᾷ ὡς συνολικὲς δαπάνες (ἐλάχιστα μᾶλλον) :

— Γιὰ τὴν ἴδρυση τῶν κέντρων ἐπιμορφώσεως : δρχ. 200 ἑκατομμύρια.

— γιὰ τὴν λειτουργία των : δρχ. 160 ἑκατομμύρια ἐτησίως.

Τὸ πρόβλημα εἶναι σχετικὰ εὐκόλο νὰ ἀντιμετωπισθῆ, φθάνει νὰ δοθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέσα, γιατί ἡ λύση του θὰ στηριχθῆ στὴν σοβαρὴ ἐμπειρία πού ὑπάρχει.

* * *

Τὸ δεύτερο πρόβλημα, δηλαδὴ ἡ κανονικὴ παραγωγή στελεχῶν τῆς βιομηχανίας εἰς ὅλες τὶς βαθμίδες, θὰ μπορούσε νὰ χωρισθῆ σὲ τρία πεδία πού συνδέονται στενὰ μεταξύ των : τὴν οἰκονομικὴ, τὴν ὀργανωτικὴ καὶ τὴν τεχνικὴ μόρφωση.

Ἄς ἀφήσουμε γιὰ τὴν ὠρα κατὰ μέρος τὰ δύο πρῶτα πεδία καὶ γενικώτερα τὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση, πού ἔχει τὰ δικά της προβλήματα, μὲ τὴν σημείωση ὅτι σήμερα ἀναπτύσσονται παράλληλες προσπάθειες καὶ στὸ Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο καὶ στὴν Α.Σ.Ο.Ε.Ε. καὶ στὴν Ἀνωτάτη Βιομηχανικὴ Σχολή, πού θὰ ἦταν ὠφέλιμο νὰ συσχετισθοῦν· καὶ μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ

Διοικήσεις Ἐπιχειρήσεων καὶ οἱ διάφορες μέθοδοι ὀργανώσεως θὰ ἔπρεπε νὰ διδάσκωνται καὶ εἰς μέσον ἐπίπεδον ἐκπαιδεύσεως.

Ἀπομένει, σὰν τρίτη περιοχὴ, ἡ καθαρὰ τεχνικὴ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, πού ἀποτελεῖ σημαντικώτατο μέρος τοῦ προβλήματος· τὸ θέμα τὸ μελετᾷ τώρα τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, εἶναι καὶ ἀπὸ τὴ φύση του δύσκολο, καὶ δὲν ἔχει γίνεи στὴν ἀναγκαῖα ἔκτασις καὶ βάθος ὅλη ἡ ἀπαραίτητη συνθετικὴ προεργασία (ἂν ἐξαιρέση κανεῖς μερικές μεμονωμένες προσπάθειες), ἐπιπλέον τὰ τελευταῖα χρόνια, γύρω ἀπὸ τὶς σωστὲς λογικὲς λύσεις, δημιουργήθηκε μιὰ ἀτμόσφαιρα θολωμένη ἀπὸ ἐπαγγελματικὰς διεκδικήσεις, πού ἐκδηλώνονται ἐντονα (μὲ βάση τὴν ἄποψη, πού σημείωσα πιὸ πάνω, ὅτι ὁ θορυβωδέστερος δικαιώνεται), καὶ ὑπάρχει ἄμεσος κίνδυνος νὰ γίνουσι βιαστικὰς προσπάθειες γιὰ τὴν κατοχύρωσις ἐπαγγελματικῶν δικαιωμάτων, πού μπορεῖ νὰ ἐμποδίσουσι σὲ σοβαρὸ βαθμὸ τὴν γενικὴ ὀρθολογικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος.

Ἡ ἀντιμετώπιση θὰ γίνῃ ἴσως εὐκολώτερη, ἂν ἱκανοποιηθοῦν ὡς ἓνα λογικὸ σημεῖο τὰ ἐπαγγελματικὰ αἰτήματα τῶν σημερινῶν τεχνικῶν ἐφαρμογῆς, καθὼς καὶ ἐκείνων, πού φοιτοῦν σήμερα στὶς ἀντίστοιχες σχολὰς· ἔτσι θὰ καθάριζε σημαντικὰ ἡ ἀτμόσφαιρα.

Θὰ διατυπώσω τὴν εὐχὴ καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς τεχνικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως θὰ ἐξετασθῇ ὀλόκληρο μὲ ὅσο τὸ δυνατόν εὐρύτερα κριτήρια, ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὰς : τὴν εὐρύτερα μορφωτικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ, πού μαζί μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἄποψη θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴς ὅτι ὁ τόπος θὰ χρειάζεται ὀλοένα περισσότερο πρακτικὸς τεχνικὸς ἀνθρώπος, μὲ πληρέστερη τεχνικὴ κατάρτιση καὶ μὲ εὐρύτερη —εὐρωπαϊκὴ— ἀντίληψη, ἱκανοὺς —μὲ μετεκπαίδευση— νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὶς ταχύτατα μεταβαλλόμενες ἀπαιτήσεις, ὅχι πτυχιούχους θεσηθῆρες· τὴν οἰκονομικὴ πλευρὰ, πού νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὶς ποσοτικὰς καὶ τὶς ποιοτικὰς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, καθὼς ἀναπτύσσεται, τώρα καὶ στὸ μέλλον καὶ σ' ὅλη τους τὴν ἔκτασις : πλαίσια, μορφὲς σχολῶν καὶ κέντρων μορφώσεως, διάρθρωσις, προγράμματα, γέφυρες πρὸς τὴν γενικὴ καὶ πρὸς τὴν ἀνώτερη ἐκπαίδευσις, ἐκπαιδευτικὸ προσωπικὸ, μέσα, καὶ —ἀνάλογα μὲ αὐτὰ— δικαιώματα καὶ ἀρμοδιότητες τῶν ἀποφοίτων. Ἄς ἐλπίσουμε ἀκόμα, ὅτι ὁ προγραμματισμὸς, πού θὰ γίνῃ, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ὅσον τὸ δυνατόν συντομώτερα μὲ τὰ διαθέσιμα κεφάλαια· δὲν πρέπει, σχετικὰ, νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ ἰδρυσίς καὶ ἡ λειτουργία μιᾶς τεχνικῆς σχολῆς, πού νὰ ἀξίζη τὸ ὄνομά της, ἀπαιτοῦν σήμερα πολλὰ χρήματα· καὶ ὅτι ἴσως οἱ σχολὰς μαθητείας —μὲ πρακτικὴ ἐκπαίδευσις στὰ ἐργοστάσια— θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουσι τὸν ἐπικρατέστερο κανόνα.

Γιὰ τὴν ὥρα, εὐχάριστα σημεῖα ἀποτελοῦν τὰ βιβλία τοῦ Ἰδρύματος Εὐγενίδου γιὰ τὶς ἐπαγγελματικὰς τεχνικὰς σχολὰς, πού ἔχουσι πιά ἐπιβληθῆ, καθὼς καὶ ἡ ἐργασία, πού γίνεται στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας καὶ στὸ Ἰδρυμα Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν, μὲ σκοπὸ νὰ καταρτισθῇ τὸ δυνατόν γρηγορώτερα τὸ ἀναγκαῖο κατάλληλο ἐκπαιδευτικὸ προσωπικὸ γιὰ τὶς σχολὰς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, πού τόσο ἔλειψε ὡς σήμερα.